

Obchody 50-lecia *Zagadnień Naukoznawstwa* podczas X Zjazdu Filozoficznego, Poznań 15–19 września 2015 r.¹

W ramach formuły zaproponowanej przez organizatorów jubileuszowego Zjazdu Filozoficznego w Poznaniu Komitet Naukoznawstwa, pod przewodnictwem prof. Urszuli Żegleń, dla upamiętnienia 50-lecia istnienia *Zagadnień Naukoznawstwa*, przygotował sympozjum specjalne oraz panel dyskusyjny. Czasopismo Komitetu Naukoznawstwa PAN, zainicjowane przez Tadeusza Kotarbińskiego w 1965 r., od początku istnienia miało szeroki profil interdyscyplinarny. Publikacje obejmowały zarówno refleksję teoretyczną nad nauką, jak i zagadnienia praktyczne związane z organizacją nauki i jej funkcjonowaniem w konkretnych uwarunkowaniach politycznych, historycznych, społeczno-ekonomicznych oraz kulturowych. Podobny charakter miały również spotkania naukowe podczas Zjazdu.

Na sympozjum specjalne złożyły się dwie części. Sesję przedpołudniową „Dziedzictwo klasyków naukoznaw-

stwa w świetle najnowszych trendów metodologicznych” otworzył referat Jana Hertricha-Woleńskiego (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie) „O wewnętrznej i zewnętrznej integracji nauk”. Poddał on analizie różne odmiany integracji nauk: tytułową integrację wewnętrzną (zachodzącą w ramach danej dyscypliny) oraz zewnętrzną (zachodzącą dla różnych dyscyplin zajmujących się tym samym przedmiotem badań), a także integrację przedmiotową (z uwagi na przedmiot badań) oraz metodologiczną (z uwagi na metodę badań). Autor podkreślił także większą problematyczność integracji w przypadku nauk humanistycznych i społecznych (np. „prawoznawstwo”, „kulturoznawstwo” czy „naukoznawstwo”) niż ma to miejsce w naukach przyrodniczych. W tej perspektywie w zasadzie za nadal otwarte uznał on pytania stawiane na początku XX w. przez Floriana Znanieckiego oraz Stanisława i Marię Ossowskich o właściwą charakterystykę przedmiotu naukoznawstwa oraz jego metodologii. Kolejny referat pt. „Zrównowa-

¹ W opracowaniu wykorzystano teksty przygotowane przez Komitet Naukoznawstwa na X Zjazd Filozoficzny w Poznaniu

zony rozwój nauki w perspektywie filozoficznej” wygłosił Józef Bremer (Akademia Ignatianum w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński). Głównym przedmiotem rozważań w tym wystąpieniu był program „Science and Technology for Sustainability” finansowany przez Amerykańską Akademię Nauk. Jak podkreślił Prelegent, w kontekście tego dojrzałego programu badawczego szczególnie wyraźnie uwidaczniają się problemy w tworzeniu badań inter-, multi- oraz transdyscyplinarnych, co z kolei prowadzi do trudności w określeniu kryteriów i zasad realizowania tego rodzaju badań. Wśród istotnych cech tego rodzaju badań wymienione zostały: normatywność, zaangażowanie osób spoza środowiska akademickiego oraz współpraca ekspertów reprezentujących nauki humanistyczne, społeczne oraz ścisłe. Ostatnim referatem w tej części obrad było wystąpienie „W kierunku dojrzałości metodologicznej badań naukowych” Pawła Kawalca (Sekretarz Naukowy Komitetu Naukoznawstwa PAN). Wyróżnionych zostało kilkanaście nurtów badawczych w obrębie pierwotnie zaprojektowanego nurtu naukoznawczego, z których wszystkie charakteryzują się obecnie wysokim stopniem zinstytucjonalizowania. Autor sformułował tezę o dominującej wśród nich ekonomizacji, co zdecydowanie faworyzuje ekonomikę innowacji jako główny dziś obszar badań naukoznawczych. Zaprezentowane zostały hipotezy wyjaśniające genezę tej tendencji, a także zagrożenia dla integralności nauki związane z nią.

W oparciu o rozważania założycieli polskiego naukoznawstwa, zwłaszcza Znanieckiego, przedstawiony został zarys alternatywnego podejścia do badań naukoznawczych, których przedmiot wyodrębniony jest przez wartości poznawcze – chociaż dla szerszego niż pierwotnie zakładano rozumienia nauki z włączeniem także etapów jej zastosowania po dyfuzji innowacji na rynku – natomiast metoda badań jest pewną modyfikacją metodologii mieszanej.

W popołudniowej części sympozjum, podobnie jak w fazie inicjującej badania naukoznawcze w latach 1920. i 1930. XX wieku przez Marię i Stanisława Ossowskich, Florianą Znanieckiego, Tadeusza Kotarbińskiego, uwzględnione zostały aktualne nurty badawcze. Pierwszy referat „O ethosie badacza w świetle wyzwań współczesnej nauki i techniki (ślądami polskich naukoznawców)” wygłosiła Urszula Żegleń (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Rozpoczęła swoją wypowiedź od szczegółowego zaprezentowania genezy tej problematyki w koncepcjach klasyków polskiego naukoznawstwa: Marii i Stanisława Ossowskich oraz Tadeusza Kotarbińskiego, a także jej kontynuacji w pracach członków Komitetu Naukoznawstwa takich, jak: Klemens Szaniawski, Wojciech Gasparski oraz Janusz Goćkowski. Stawiając pytanie o aktualne wyzwania współczesnej nauki i techniki dla ethosu naukowego, Autorka – w oparciu o zreferowane poglądy – odniosła się do takich problemów, jak: Czy rewolucja naukowo-techniczna

w wieku XX i XXI wymaga zmiany paradygmatu nauki i nowego podejścia do etyki nauki? Czy proces badawczy jest aksjologicznie neutralny? Czy nowego podejścia do zagadnienia ethosu naukowego wymagają przeobrażenia dokonywane przez technonaukę? Drugi referat w tej części, autorstwa Rafała Wierchosławskiego (Uniwersytet SWPS w Poznaniu), był zatytułowany „Pozycja nauki w liberalnej demokracji”. Podkreślał on nowy kontekst dla dyskusji naukowców, jaki wynika m.in. z dyskusji w filozofii polityki na temat roli nauki we współczesnych społeczeństwach demokratycznych. Tradycyjny obraz nauki uprawianej w izolacji społecznej („wieża z kości słoniowej”) jest dziś powszechnie zastępowany obrazem nauki odzwierciedlającej preferencje społeczne, wyrażane za pomocą głosów demokracji reprezentatywnej. Wynika stąd szereg nowych problemów, jakie nie były podejmowane w pracach pierwszych naukowców. Jednym z kluczowych zagadnień jest m.in. rola ekspertów oraz ich konsensusu w komunikacji między społeczeństwem demokratycznym oraz reprezentującymi go decydentami politycznymi a środowiskiem naukowym, którego aktywność jest – zgodnie z powszechnie obowiązującym modelem – w dużej mierze uwarunkowana publicznym jej finansowaniem. Autor dokonał także przeglądu najważniejszych współczesnych prac naukowych, które poruszają tematykę związków między nauką a instytucjami państwa demokratycznego.

Obchody jubileuszu *Zagadnień Naukoznawstwa* zamykał panel dyskusyjny „Współczesne wyzwania dla naukowcy w świetle polityki naukowej, jak i refleksji filozoficznej”, moderowany przez Urszulę Żegleń oraz Pawła Kawalca. Głos w panelu zabrali: Włodzisław Duch (podsekretarz stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego), Jerzy M. Brzeziński (członek rzeczywisty PAN, przewodniczący Rady Kuratorów PAN, członek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów), Piotr Gutowski (członek Komitetu Polityki Naukowej, Przewodniczący KNF PAN) oraz Emanuel Kulczycki (członek Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, przewodniczący Rady Młodych Naukowców). Dyskusja w ramach panelu podjęła istotne problemy środowiska akademickiego, związane z aktualnie obowiązującymi regulacjami prawnymi w systemie nauki i szkolnictwa wyższego. Ukierunkowana została na zagadnienie wpływu obecnego systemu polityki naukowej, szczególnie systemu finansowania i ewaluacji, na nauki humanistyczne, gdzie szczególnie żywe są dyskusje dotyczące specyficznych kryteriów ewaluacji. Jest to ważne także w ocenie publikacji, jak i projektów badawczych składanych w coraz to bogatszej ofercie konkursów o granty NCN, FNP, NPRH (ten ostatni szczególnie respektujący tę specyfikę). Zwrócono uwagę, że w perspektywie tendencji rozwojowych współczesnej nauki, wyraźnie zauważalna jest interdyscyplinarność badań, współpraca

między badaczami z różnych dziedzin. Dotyczy to także humanistów, a szczególnie i filozofów, którzy często mają wykształcenie spoza dyscypliny humanistycznej i sami chętnie uczestniczą w różnego rodzaju przedsięwzięciach interdyscyplinarnych. Jakkolwiek w kryteriach ocen interdyscyplinarność, podobnie jak innowacyjność, jest promowana, to jednak nie w pełni znajduje ona odzwierciedlenie w regulacjach prawnych. Podkreślano, że w obecnym systemie szkolnictwa wyższego istnieje jeszcze na zbyt wiele ograniczeń, choćby w systemie KRK. Doświadczenia z ewaluacji projektów zgłoszonych do Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki wskazuje, że potrzeby finansowania humanistyki są jeszcze ogromne. Właśnie zagadnień zwiększenia finansowania

nauki oraz zmian regulacji prawnych, wymagających prawdopodobnie przyjęcia nowej ustawy o finansowaniu nauki oraz o szkolnictwie wyższym, dotyczyła dyskusja i głosy uczestników spotkania. Dyskusja prowadziła także do wniosku o potrzebie systematycznej refleksji nad efektywnością nauki w Polsce oraz prowadzenia w tym zakresie systematycznych badań. Na koniec spotkania Przewodnicząca Komitetu, prof. Urszula Żegleń zaprosiła prelegentów do nadsyłania pełnych tekstów wystąpień do zeszytu *Zagadnień Naukoznawstwa*, który ukaże się w roku 2016.

Paweł Kawalec
Wydział Filozofii
Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II